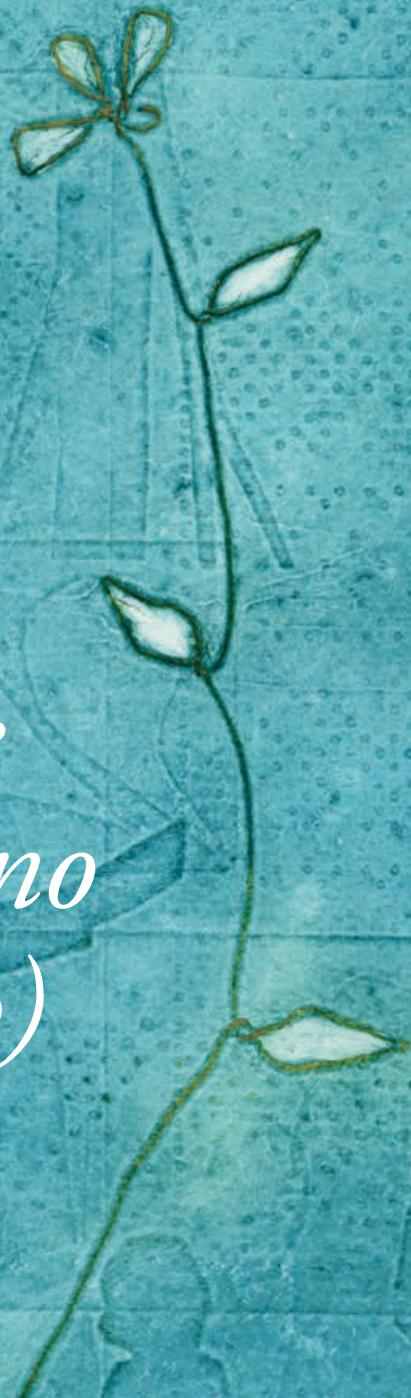

*Karing tute
sar ekh pašutno
ženo (njamo)*

Angluni vorba

Kadava informacijako liloro (broŝura) si kerdo aŝal paŝutne žene vaŝ kadala kon len paliativno samadipe (griza) kana von resen ando agor peske trajosko. O liloro phenel xarneste so ka aĉhel e statosa kana o trajo resel karing o agor, sar i e žutimaske savo tu ŝaj les thaj ande savo tut si tut o ĉaĉipe te les sar ekh paŝutno ženo (njamo).

Paliativno samadipe si dindo ka ekh paciento kon naŝti maj but avel sastardo katar o nasvalipe savo sigo aj maj angle ka ingjarel ži ka meripe. E vorba paliativ si but drom asocirime e terminosa lokjaripe thaj avel katar e latinali vorba aŝal mantija. Kadaja asociacija ŝaj avel phendini ande duj riga; ando o kazuso vaŝ ekh bisastardino nasvalipe, naŝti maj but te eliminiril pe e kauza savi kerel o nasvalipe, ama e simptomura ŝaj aven lokjarde, “te garaven pe”, te phenes kaj thos ekh mantija aj mantjava upral pe lende. Aver asociacija si e faca vaŝ ekh tatardi mantjava ande savi o paciento ŝaj avel vuravdo. E duj katar kadala asociacije si laĉhe doridinde e andrethodine merenca thaj e resasa (celjasa) vaŝ paliativno samadipe.

Date o sastipe naj ŝajdo, bazirime pe muro trajonakhipe sar ekh doktoro ande e umal vaŝ o paliativno samadipe, but ŝaj kerdol pe e dujenge e pacientoske thaj tuke sar ekh paŝutno ženo te kerdol pe em o laĉho ande e situacija, kana lel pe ando gindo e kondicionura. Paliativno samadipe thol andre o keripe vaŝ ekh “than” ande savo o paciento ŝaj trajil pakivasa, lokjardo katar sisave simptomura, žikana si e vrjama te žaltar peske katar kadaja dunjava (lumja).

Upsala, januaro 2017

Johan Sundelöf, Doktoro
Programako Ŝerutno, Betaniastiftelsen

So aĉhel e statusa kana o trajo resel ži ando agor?

Ande maj but katar e kazusura, o meripe si ekh paĉali thaj bidramatikani aĉhil. Sar ekh paŝutno ženo, tu ŝaj daras save e finalne momentura ka aven – ama te žanes kaj ande maj but katar e kazusura o meripe si paĉalo thaj bidramatikano ekhe manuŝeske kadava ŝaj anel tuke varesavo komforto. Naj o kazuso, sar tu ŝaj khajma gindis kana varekon merel, kaj si numa ŝanso te inkjares e simptomura normalne ži ka ekh konkretno momento ande vrjama, ande savo sa perel tele. Phare simptomura save si phare te kontrolirin pe ŝaj ĉaĉe ekhvare sikavdon. Ama, ande e maj but kazusura, e xospitaloske bukjarne ŝaj lokjaren kadala simptomura te na o paciento avel ande dukh, aj avel leske pharipe katar aver simptomura, thaj ande lengo than te serel ekh andruni paĉa.

Khinope

Kana o meripe paŝavol, e pacientoski lipsa vaŝ energija ĉhanil kaj von aĉhen but biinteresime ande peske turalina. Von soven maj but thaj aĉhen cirdine katar o trajo. Momentura vaŝ ŝermardipe (konfuzija) ŝaj momentno aven thaj naŝen.

Avinale semnura vaŝ avavno meripe:

- Ciknjardo intereso ande/ ciknjardo godižanipe vaŝ e turjalne aj so aĉhel, aĉhel but cirdino trajostar.
- Khinope savo naŝti avel lokjardo katar o dunipe.
- Bokhaki thaj truŝaki lipsa.

Palune semnura vaŝ avavno meripe:

- O muter keripe ciknjavol aj aĉhavel.
- E paciente si le ciknjardo godižanipe aj aĉhel bigodižanglo.
- Teluno, biregularno gilipe, khajekh drom gilimaske pauze.
- Xyryme gilipe.
- Ŝudre, vyneti vasta thaj pirne.
- Ŝajde motorne anomalije thaj bikhinope.

Bokhaki thaj truśaki lipsa

Bokh thaj truś si i von afektirime ande agorne etapura katar o trajo. Normalno si te gindis kaj e pacientosko kondiciono bilačheavel soske von meren bokhatar. Čačas, avere čhanende si. O paciento ni merel soske von ni pen aj xan; von ačhaven te xan thaj pen soske von sigo ka meren.

Sakoekh kas si le bisastaralo nasvalipe, progresivno nasvalipe eventualno resel ži ka ekh momento ande savo o stato našti maj but te lel aj te konsumiril o xape savo si dindo. Te e paciento den le maj but xape ande gasavi situacija, kadava numa kerel leske skyrba thaj čhagdipe. Ande ekhsavo drom, o dipe vaś maj but panipe, primerno via intravenozno sistema, kadava butivar kerel e paciento te kidel pani, primerno, ande e bukhe, savo šaj resel ži ka bigimasko lipe.

Avere vorbenca, ni žutisarel te des ekhe manuše kon si pe merimaste xamaski intravenozno aj panimaski intravenozno sistema. Avere čhanende, kadava sigorno ka kerel e situacija maj bilači. O proceso našti iril pe, bigindosko sode xape aj panipe si dindo. Kadava kaj ačhel maj bilače naj rezultato katar e xamaski thaj panimaski lipsa; kadava si o kondiciono e nasvalimasko savo kerel e paciento te merel. Ande averto rig, so šaj kerdol pe – so si žutisardo e pacientoske – si te lokjardol pe o šukipe ando

muj via o kingjaripe e mujeske sygavinake (mukosake). Čačas, o šukipe ando muj šaj khajma ka avel maj baro problemo e pacientoske kozom e panimaski lipsa. Xospitaloske bukjarne ka lošavon te sikaven tuke sar te des oralno samadipe te tu kames.

Muteresko keripe thaj porengi funkcija

Kana e statoske funkcije len te meren thaj ačhaven te keren buki, rinikoski funkcija thaj muteresko keripe si i von afektirime. O muter ačhel kalo (koncentririme) maj anglal te ačhavel totalno. Ekhsaveste, o kantitato ekskrementura ciknjavol karing o agor thaj butivar ačhavel totalno.

Nervope thaj šermardipe (konfuzija) ande e merimaski faza

O šermardipe (konfuzija) si ekh komonalno kondiciono kana o trajo resel ži ka agor. O šermardipe si ekh rezultato vaś o paciento kas naj le e energija te “inkjarel zoreleste e bukja” thaj von kadaleske ačhen šermarde (konfuzime). Kadava tipo šerdimatipe principno naj žutisardo katar e draba. Ando o than te del pe medikamento, aver mere šaj len pe te pačasaren e paciento. Primereno, e ciknjardi ratjaki lumina aj klaro sato po duvari šaj žutisarel. >>

○ manuškani prezencija anel pačape

Te avel varekon te bešel ži ka o paciento, te astarel lenge vasta aj kerel lenge relaksime masažo šaj avel but pačalo lenge. Pačali muzika si i butivar importantno thaj efektivno.

Xarnajrdo godižanipe – ašunimaske thaj astarimaske serimata ačhen

E normalno progresija kana varekon merel si kaj lengo nivelu vaš angodisipe xarnajrdol žikana von eventualno ačhen biangodisipe. Date lenge xarnjarde kapaciteta, ama, lenge serimata vaš ašunipe, astaripe thaj khajma i syng butivar ačhen khajekhe vrjamake maj but.

Kadava čhanil kaj, sar ekh pašutno ženo, tu šaj godisares te des duma – kozom te des dema vaš – e manuša kon ka merel. But nasvale manuša pačavon katar o vastengo astaripe aj taktilno masažo date i von te na aven žungade.

Gilipe

Ekh semno kaj o paciento resel ži ka peske trajosko agor si kana lengo gilipe ačhel maj bizoralo, maj teluno thaj khajma i biregularno. Vov šaj ačhavel totalno thaj atoska te astarel palem. Te bešlindol pe e pacientosa bi te žanglindol pe te von len pesko gi aj na šaj avel pharo ašal o pašutno ženo. Aver semno kaj o agor e trajosko si paše si kana e rutuja buxljavon nakheske buxljarimasa, savo šaj del o ansemnope (impresija) kaj o nakh ačhilo maj mordo, maj tanguno thaj khajekh drom maj parno.

Oksiženo dipe karing o agor e trajosko

Normalno si ašal pašutne žene te seren stresko kana e pacientosko kondiciono bilačhavol thaj lengo gilipe si afektirime. Normalno si inke te gindis kaj o paciento šaj avel žutisardo katar o oksizeno savo si dindo, primerno, via ekh nakheski kanula. Ama o oksizeno dipe ande agorne faze e trajoske principno naj importa soske o paciento si bigodižanglo thaj našti lel o xarnjardo oksizeno. Te o paciento si pe godjate thaj serel kaj našti lel po gi, cikne doze morfinostar šaj ande maj but katar e kazusura te te dindon pe ando o than e oksizenosko. Praktikaneste, kada-

leske xancivar si problemo te naj žutisarimasko oksizeno thaneste karing o agor e trajosko. Ama, so si importa si kaj o paciento serel. Kadaleske, te o manuś sas po oksizeno aśal ekh lungo periodo, kadava ni trubul te ačhavdindol te vov del ekh seripe vaś siguripe ande o paluno trajosko momento, bigindosko vaś e argumentura aśal aj mamujal. Kana o paciento manaj ande peske godi, o trubusaripe śaj atoska avel palem evaluirime ande e dorja e śajde dikhlinde efektosa.

Xyrype

Ande khajekh kazusura, o xyrype śaj sikavdol pe ande e palune faze e trajoske. Kadava si kerdo katar o mukos savo źal upre thaj tele ande traxeja. Kadava xyrype śaj kerel ekhe paśutne źene te serel stresu. Ama, te o paciento naj ande peske godi, von naj khajma ka aven len gasave problemura. Avere vorbenca, o mukos / xyrype ni trubul te eleminiril pe gadiki but. O nakhavipe vaś o mukos trubul te na mukhlindol pe, soske vov ka dukhavel e kor thaj naj ka xarnjarel o xyrype. Śero vazdipe thaj pharuvipe vaś e pacientoski pozicija si bifarmakologikane mere save śaj žutisaren kadja e paciento.

Morkhi thaj stato

Ekh semno kaj e rateski cirkulacija si afektirime kana o meripe avel si kaj e manuśeske vasta thaj pirne achen śudre aj len te kaljon. Aver semno si kaj leski morkhi parnjavol aj galbenil pe, kaj o stato trubul te prioritiziril e ratesko dipe karing importatne organura. E pirne thaj e riga (turjal o maśkar) śaj achen vareso sar vyneti thaj petnjavende.

Izdrape (Ućhi temperatura)

Kana ekh manuś merel, von khajdrom len te izdran thaj panjavon, taton thaj zalaga te rozovin, thaj lenge pirne achen śudre. Te e paciento naj le problemo e izdramasa, ni trubul te lel izdramasko drab. I kate, e benefitura trubul te aven prioritizirime anglal o diskomforto kaj si serdino.

Žutipe aśal paśutne žene

Sa e paśutne žene, bigidonsko te von si bare aj cikne, si len e legijako ćaćepe te len informacija, godidipe thaj žutipe. Tut si tut i o ćaćepe te les informacija aśal sar o paciento śaj lel em o laćho śajdo žutipe.

Ekh lokalno samadipasko evaluatoro kerel evaluacija thaj krisol pe žutimaske mere avrjal o xospitalo. O samadimasko evaluatoro rodel o trubupe aśal o dipe vaś, primerno, kherutno samadipe thaj kherutno žutipe, ekh asistento, specialno kher, cikne vrjamako kher aj regularno cikne vrjamake samadimaske thana. O samadimasko evaluatoro śaj del informacija vaś o žutipe kaj si thaneste ande kiri specifinano municipaliteto (forosko kidimata). Varesave provincialne foroske kidimata si len i pacientoske godidavne kon śaj den maj but informacija. E totalne kondicionura aśal e nivelura vaś ikononikano žutipe, sar i o procesiripe vaś rutinave, ververin maśkar foroske kidimata. Tu śaj kontaktiris kire samadimaske evaluatoro via e komunikacijaki tabla ando kiro forosko kidipe te les informacija aśal e situacija ande kiro konkretno forosko kidipe.

Maj but žutimaski informacija aśal paśutne žene si arakhadi ka

www.anhoriga.se

Benefito aśal samadipe vaś paśeste doridinde žene

Te śaj tu aves śajdo te aves e pacientosa bi te trubusares sasti kiri khinomaski vrjama, si śanso te les ekh benefito aśal o samadipe vaś paśeste doridinde manuśa, savo bućhol “närståendepening”.

Benefitura aśal samadipe vaś paśeste doridinde manuśa si dinde thaj pokinde katar e Śvedikani Socialno Sigurimaski Agencija (Försäkringskassan). Doktorosko certifikato trubul te avel bićhaldlo ka e Śvedikani Socialno Sigurimaski Agencija te śaj o benefito aśal samadipe vaś paśeste doridinde manuśa te avel dindo. O certifikato si kerdo ando alav e pacientosko thaj si bićhaldlo ka e Śvedikani Socialno Sigurimaski Agencija, savi atoska del e benefitsko pokinipe. Paśutne žene śaj atoska inkjavon karing o certifikato. Te avel pokindo o benefito, tu trubul te phenes te tu manges te les o pokinipe saste givesenge aj opaśe givesenge. O maksimalno pokinipe savo śaj avel pokindo ekhe pacientoske paśutnenge si 100 givesa. O benefito śaj lindol pe katar verver paśutne, ekh palal avereste thaj ande ulavde momentura. Ker konsultacija e doktorosa kon si responsibilo thaj mang o certifikato te tu san aj śaj aves interesime ande o śanso te les o benefito aśal samadipe vaś paśeste doridinde manuśa.

Maj but informacija arakh ka

www.forsakringskassan.se

Legijako ćácipe ka ekh permanentno samadimasko manuś

Sar ekh paśutno ženo vaś varekon kon resel ka o agor peske trajosko, tut si tut o ćácipe te avel tut permanentno samadimasko manuś, kon si responsibilo aśal o koordiniripe thaj o planiripe e pacientoske samadimaske. O planiripe trubul te avel kerdo te lokjarel sakone ekheske kon si andrethodo ando samadipe, i kana o permanentno samadimasko manuś naśti avel e pacientosa. Te o trubupe kadaleske inklel, o śerutno vaś sako ekh katar e khukina savesa e paciento si le kontakto si responsibilo aśal o kontakto keripe e permanentnone samadimaske manuśesa. Puś katar e xospitaloske bukjarne, primerno medikani asistenta aj doktoro, te tu manges te avel tut ekh permanentno samadimasko manuś.

Žutipe thaj asistencija

But paśutne žene arakhen kaj em o importantno žutipe si kerdo katar konkretne alosarimata vaś konkretne problemura. Kadala śaj thonandre verver žutimata save lokjaren e personalno hygjena, o vuravipe thaj o nangjaripe, e xamata, e pacientosko transportiripe, inkontinencijake problemura aj e prevencija / o sastaravipe vaś thaneske dukha. Bukjake terapeftura, fizioterapeftura thaj medikane asistentura śaj žutisaren tut te dikhes thaj testuis verver žutimata save śaj pakjas te keren kiro trajo xanci maj loko. E love vaś gasavo žutipe ververin ande verver foroske kidimata.

Maj but informacija aśal o śkolipe thaj žutipe aśal paśutne žene si arakhadi ka

www.anhoriga.se

Te andares e bukja laĉhe aŝal biagorni vrjama

Tho godjate kaj tut trubul te avel tut e energija te andares e bukja laĉhe ŝi ka o agor. Khonik ni ŝanel sode ekh nasvalipe ka barjol. Varekone manuŝenge trubul len givesa aj kurke, averenge ŝaj lel lenge ĉhona. Ŝaj te avel tuke pharo te tu zumaves te keres but ando astaripe. E sadimasko nivelo trubul te avel godjalo thaj realistikano.

Tu ŝaj diskutiris bukjarneca sar tu kames te les informacija aŝal verver teme. Primerno, importantno si tu te seres tut anpakjalo (sigorno) kaj e bukjarne ka keren kontakto tusa te si phraruvimata thaj kadava ĉhanil kaj trubul te ŝas gathe sigo – aj kaj von ka phenen tuke te von pakjan kaj tu trubul te na mukhes e paciento korkoro.

Ande e ekhsavi vrjama, importantno si te aves ŝanglo kaj biaŝugjarde bukja ŝaj aĉhen. Sar ekh paŝutno ŝeno, tu nisar ŝaj garantuis kaj tu ka aves gathe kana ka avel o aktualno memerimasko momento. Butivar ŝaj avel kaj o paciento “lel o ŝanso” kana khonik naj ande kamera. Kadaleske kadava naj kiri lipsa kaj naŝti aves gathe ando konkretne momento kana o manuŝ kas tu kames merel. Kadaleske na av but xoljariko pe tute.

Na dara te phenes e bukjarnege te tu kames te beŝes aj soves ande e kamera aj paŝal ŝi ka e khukhin. Gasave mangimata principno ŝaj aven dinde.

Sode vrjama aĉhel? – ekh biresponsivno puŝipe

Ekh komonalno puŝipe savo pricipno biŝajdo te respunsil pe si “sode vrjama inke si e paciento?”. Bukjarne trubul te na den specifikani vrjama soske si seriozno risiko kaj o paciento aj o paŝutno ŝeno ka aĉhel fokusirime pe e vrjamako periodo savo si phendo, savo ŝaj te na avel totalno korektno. O ĉaĉunipe si kaj ĉaĉes khonik niŝanel.

Avere ĉhanende, maj laĉhe si te fokusiris tut pe kadava te keres sako ekh give sogodi ŝukar ŝaj.

Šaj me te žav dromeste?

Šaj te avel o kazuso kaj planirisardan te žas dromeste aj aver ačhil thaj tu seres tut bisigurime te tu šaj aj si tut o kuražo te teljares dur katar o paciento. Ande kadala kondicionura, em mišto tuke si te les e dečizija korkoro so tu trubul te keres. Ni trubul te riskuis o seripe kaj tu gelan dromeste soske aver manuś da tut godi thaj atoska te roves tut. Te tu san bisigurno vaś o teljaripe, ekh godidipe si te gindis so o paciento kamel tutar te keres. Aj, maj lače si, te des дума kadaleske e pacientosa, te kadava si šajdo. Von butivar ka phenen: “Čaces tu trubul te žas”. Lokhes si te bistres o šajpe te čačes des дума gasave teme e pacientosa. Kadava si importa i kana beśes paśe ži ka paciento thaj puśes tut so von gindin. Soske ni puśes len? Kadava šaj ka avel tumenge ekh šukar diskusija.

Ando agor, em e importantno buki te gindis si sar tu ka seres tut te o paciento mulo žikana tu sanas teljardo. Ka kais tut andar kadava? Soske tu našti iris e vrjama palpale.

Thaj tho tuke ande godi kaj paśutne žene šaj keren verver alosarimata, thaj na sakone ekhe trubul te avel le o ekhsavo metodo. Atoska naj importa so aver manuśa turjal tute šaj phenen aj gindin.

Sar te našes katar o seripe te seres tut dośalo

Sar ekh paśutno ženo, tu šaj žutisares e medikane bukjarnen te akhjaren sar o paciento šaj te kamel te avenas e bukja te von šaj denas дума, ande e dori vaś e samadimasko plano savo si dindo. Tu šaj phenes sar tu dikhes e situacija, thaj te o plano savo si phendo aj godisardo te kerdol pe si godjalo.

Ama, sako drom si e doktorosko responsibilo te lel e dečizija te trubusarel aj na e mere save šaj lungjaren e pacientosko trajo. Importa si kaj tu žanes kaj gasave teme ando agor nisar naj kiro responsibilo, date kire gindura, čačes, si importantne.

Te arakhes ekh aver typo esperanza

Iande situacija ande savi sastipe manaj šajdo, but šaj kerdol pe te siguril pe kaj o paciento si lokjardo katar e simptomura thaj ande lengo than serel paća. Ekh importantno aspekto si te identificiril pe so anel esperanza ando paciento. Gasavi esperanza šaj te na avel momentalno dikhlini, ama e esperanza šaj progresivno te barjol i ande e situacija savi dikhlindol bi esperanzijako.

Na bistar kaj ni trubul te ašugjares but lungo te keres e bukja save si importantne tuke. I tu te seres kaj si but vrjama, tu trubul te keres gasave bukja sogodi šaj maj sigo, soske knonikh ni žanel sar e situacija ka avel angle ande vrjama.

Ekh paciento aj pašutno ženo trubul nisar te serel kaj von sas mukhlinde korkoro. E bukjarne si gathe, pe kiri rig, te den tut o trubusardo žutipe, i ande e finalne etapura e trajoske.

Betaniastiftelsen

BETANIASTIFTELSEN

Poštako adreso:
Högbergsgatan 13
116 20 Stockholm
p. +46 (0)8-641 51 91
info@betaniastiftelsen.nu
www.betaniastiftelsen.nu

PUBLIKACIJA

Autoro, editoro
Johan Sundelöf, MD, PhD,
Programako Ĝerutno,
Betaniastiftelsen
Ĉhibboldipe & Revju
Care to Translate
Dizajno
Ohlsson Stridbeck

Plano

Moa Roos Svensson,
Komunikatoro Betaniastiftelsen
Ilustracija "Life links"
Rebecka Sundelöf
Printope
Wessmans Musikförlag AB,
Visby

ISBN 9789187267024

Betaniastiftelsen

9 789187 267024